

VÝSKYT POŽIAROV V LESOCH SR V ROKOCH 2000 A 2001, SKÚSENOSTI A PERSPEKTÍVY S LETECKOU POŽIARNOU SLUŽBOU

Ján BEŇA, Peter SLOBODNÍK

Všeobecná časť

Les, lesné prostredie, lesný ekosystém svojou výmerou 1 998 mil. ha je širokým priestorom, ktorý je vystavený neustálemu ataku škodcov a škodlivých činiteľov.

Tému referátu je azda vhodné uviesť tým, že problematika škodlivého činiteľa požiar a sprievodné javy – najmä sálavé teplo nie je primerane vžitá a zahrnutá medzi činitele, ktoré negatívne pôsobia na les svojimi fyzikálnymi účinkami.

Proces horenia, nežiadúci jav, ktorý sa definuje ako požiar je škodlivý činiteľ pochádzajúci z antopogénnej činnosti, zlyhaní ľudského faktora, jeho iracionálneho konania, nedôslednosti, zanedbania povinností a pod. Táto činnosť v spojitosti s dlhotrvajúcim suchom periódy, ktorého sa v posledných rokoch predlžujú a opakujú vytvárajú priaznivé až veľmi priaznivé podmienky na vznik lesných požiarov. To je všeobecne známe.

Platná legislatíva – zákon č. 100/67 Zb. (lesný zákon), zákon č. 126/95 Zb. (o požiarnej ochrane), zákon č. 287/94 Z. z. (o ochrane prírody a krajiny) buď priamo, alebo vo vykonávacích predpisoch upravujú podmienky manipulácie s otvoreným plameňom v prírodnom prostredí, včítane zákazu vypalovania trvalých trávnych porastov. Žiaľ tieto preventívne opatrenia sa míňajú účinku. To je preukázateľné na príčinách vzniku lesných požiarov, žiaľ bez možných represných opatrení... (od 1.4.2002 v platnosti zákon č. 314/01 Z.z., vyhláška 121/02 Z.z.).

Nie je predmetom príspevku analyzovať príčiny vzniku lesných požiarov, rozhodujúcim faktorom však býva ľudský faktor a jeho činnosť v spojení s klimatickými podmienkami suchým a teplým počasím.

Nepriaznivo sa v poslednom čase prejavuje aj vyššie zastúpenie poľnohospodárskou činnosťou neobrábaných, obmedzene obhospodarovaných lúk a pasienkov, kde silné zaburinenie a zatrávenie vytvára prostredie pre vznik požiaru a jeho rozšírenie do lesných porastov. Regionálne sa vypalovanie takýchto plôch stáva vžitou a nebezpečnou technológiou, často s následkom lesného požiaru.

Nízke vedomie obyvateľstva, nízka intenzita zákroku a často žiadne dôsledky zo strany štátnych orgánov nepôsobia výchovne.

Je to dané aj legislatívnym prostredím, kde problémy pri zistení priestupku s kladením ohňa má aj výkonný pracovník pri hliadkovej činnosti, pri plnení úloh užívateľa lesa. Náznačujem a poukazujem tým na skutočnosť, že ochrana lesov pred požiarom nemôže byť len vecou užívateľa lesa, ale širšieho okruhu subjektov pôsobiacich v lese. Nám na myslí najmä organizácie ochrany prírody, ako aj iné subjekty činnosťou, ktorých vzniká nebezpečie vzniku lesných požiarov.

Chce to však úpravu príslušných predpisov, ako výsledku odbornej diskusie, z ktorej budú takto premietnuté poznatky lesníckej prevádzky. Cieľom by malo byť zapojenie širšieho okruhu výkonných subjektov zložiek do systému ochrany lesov pred požiarom, čiže priamo v lese, alebo mimo lesa.

Všetky opatrenia sú priamo závislé na priebehu počasia. Dokumentuje to aj výskyt požiarov v štátnom podniku Lesy Slovenskej republiky.

Výskyt lesných požiarov v LSR š. p.

Lesy Slovenskej republiky štátny podnik obhospodarujú 1 039 mil. ha lesa, čo je 52 % výmery lesov Slovenskej republiky. Takto diferencovane je potrebné ponímať aj štatistické údaje o výskyte požiarov, najmä lesných požiarov.

Výber zo štatistických údajov :

a) rok 2000

- počet 154
- poškodená plocha 297,39 ha
- z toho zmiešaná plocha 160,71 ha
- vzniknutá škoda 15 714 tis. Sk
- klasifikácia príčin (počet/škoda) v tis. Sk
  - vypaľovanie 15/699,0
  - návštevníci lesa 23/735,0
  - vlastná prevádzka 3/-
  - neznáme 95/13 921,0
  - iné 18/361,0

b) rok 2001

- počet 55
- poškodená plocha 49,10 ha
- z toho zničená plocha 22,54 ha
- vzniknutá škoda 1 074 tis. Sk
- klasifikácia príčin (počet/škoda v tis. Sk)
  - vypaľovanie 4/186,0
  - návštevníci lesa 13/169,0
  - vlastná prevádzka 2/10,0
  - neznáme 30/568,0
  - iné 4/19,0

Z prehľadu je vidieť nepriaznivejšie údaje v roku 2000. Bol to suchý rok, čo všetci ešte dobre pamätáme. Početnosť výskytu negatívne ovplyvnila situácia na Záhorí (OZ Šaštín–Stráže 34 požiarov) a ďalšie regióny Slovenska s prirodzenými podmienkami vhodnými na vznik a šírenie požiarov Spiš (OZ Prešov 12 požiarov), Podpol'anie (OZ Kriváň 17 požiarov).

Výška škody je v rozhodujúcej miere ovplyvnená požiarom v Slovenskom raji – Hrabušice dňa 24.10. 2000 – priama škoda 12 000 tis. Sk, nepriama – náklady na hasenie OZ Prešov 2 440 tis. Sk, poškodená plocha 80,0 ha a z toho zničená 62,00 ha. Následky tohto požiaru si vyžiadali ďalšie náklady na odstránenie škôd na lesných porastoch a ich obnovu, čo sa ešte stále realizuje.

Rok 2001 z pohľadu priebehu počasia a najmä zrážok možno považovať za normálny. Čo sa zdá ako nové, sú periódy suchého a vlhkého počasia, ktoré majú cyklus trvania, pričom najmä počas suchej periódy vzniká zvýšené nebezpečie vzniku požiaru.

Preventívne opatrenia vyplývajúce z vyhl. 82/96 Z.z. sú zamerané najmä na :

- hliadkovaciu činnosť v lokalitách so zvýšenou možnosťou vzniku požiaru
- zlepšenie systému spojenia a organizáciu dispečingovej organizácie požiarneho zásahu vyvolaného dispečingom jednotky hasičského zboru
- doplnenie požiarneho náradia o malé prenosné striekačky, ktoré sa veľmi osvedčili v ťažkých terénoch (napr. Gaderská dolina a pod.)

Smer orientácie systémových opatrení

Opatrenia na ochranu lesov pred požiarimi založené len na užívateľovi lesa sa nám nezdajú byť vyhovujúce. Je nevyhnutné rozšíriť povinnosti pre ďalšie subjekty susediace s lesom, využívajúce lesný pôdny fond, alebo jeho bývalé územie. Jednoznačne je potrebné uložiť aj povinnosť špecializovaným zložkám ochrany prírody pri požiarnej prevencii v lesoch s najvyšším stupňom ochrany. Pri aktualizácii nevyhnutne zohľadniť vlastnícke a užívateľské vzťahy. K tomu spracovať špeciálne účelové mapy okresov so zakreslením :

- vlastníckeho – užívateľského práva
- prístupových ciest pre požiarnu techniku
- vodných zdrojov
- pristávacích a manipulačných plôch pre účely nasadenia leteckej techniky
- prípadne realizovať ďalšie objektívne opatrenia

Samostatným problémom je otázka požiarneho zásahu na hornej hranici lesa a v hôlnom pásme. Túto otázku, tento problém pokladáme za potrebné naliehavo riešiť včítane spracovania príslušnej dokumentácie (projekt, plán a pod.).

Vybudovať celoštátny systém pozemného spojenia pre účely ohlasovania vzniku lesných požiarov a na tento napojiť organizácie zapojené do ochrany lesov pred požiarimi, včítane leteckej požiarnej služby ako aj individuálne možnosti ohlasovania.

Letecká požiarňa služba

Vláda SR po prerokovaní správy o zásahu Zboru požiarnej ochrany SR a vzniknutých škodách pri likvidácii lesného požiaru v Slovenskom raji prijala uznesenie č. 47 zo 17. januára 2001, v ktorom ukladá ministrovi pôdohospodárstva v spolupráci s ministrom vnútra navrhnúť postup realizácie úloh a ich finančné zabezpečenie súvisiace s ochranou lesa pred požiarimi vrátane vykonávania hliadkovej činnosti a hasenia lesných požiarov leteckou technikou.

Následne na základe rozhodnutia porady vedenia MP SR bola rozvinutá letecká požiarňa služba (LPS) – letecký monitoring, letecká hliadkovacia služba.

K tomu Ministerstvo pôdohospodárstva SR a v súčinnosti s Ministerstvom vnútra SR vydalo Smernicu č. 6676/337/2001–700 zo dňa 28.8.2001 o leteckej činnosti vykonávanej pri monitorovaní a hasení lesných požiarov.

Účelom smernice bolo zdefinovať práva a povinnosti prevádzkovateľa LPS, ktorým sa stali Lesy Slovenskej republiky š. p., vykonávateľa za ktorého bola vybratá spoločnosť Aero Servis, a.s. Košice a povinnosti Zboru požiarnej ochrany.

Pracovná pohotovosť a hliadkované monitorovacie lety boli rozvinuté po podpísaní príslušnej zmluvy. K hliadkovaniu boli využívané lietadlá typu ČMELÁK Z – 37 a CESSNA – 172. Pre účely nasadzovania v prípade vzniku požiaru a požiarneho zásahu pomocou leteckej techniky bolo pripravené v pohotovosti špeciálne upravené lietadlo typu ČMELÁK – TURBO (Z–137 T) s výzbrojou špeciálneho prídavného zmačadla (hasiacej prídavnej látky) PYROCOOL, ktorá znásobuje hasiaci účinok vody. Pritom sa jedná o ekologicky čisté hasivo.

Lokalizácia LPS bola podľa kategorizácie území v regiónoch krajov – Žilinský, Banskobystrický, západná časť Prešovského a Košického, a časti Trenčianskeho kraja.

LPS bola rozvinutá zriadením pozemných leteckých základní, čo bolo nevyhnutné z dôvodov :

- aktuálneho doriešenia systému spojenia
- operatívnej dostupnosti určených základných leteckých trás a pracovníkov LSR š. p. oprávnených nariadiť monitorovací let
- priebehu počasia
- hospodárnosti letov

Tri letecké základne umožnili vhodnú pokrytosť monitorovaného územia (Košice, Poprad, Lučenec).

V priebehu mesiacov september a október piloti vykonávateľa – Aero Servis, a. s., vykonali na dvoch lietadlách podľa vopred stanovených základných leteckých trás 120 letových hodín počas 39 letových dní a nezávisle na pohotovosti.

Pri monitorovacích letoch bolo vidieť aktuálnu situáciu v zakladaní ohňov v blízkosti lesa ako aj organizované spaľovanie zbytkov po ťažbe. K identifikácii a lokalizácii týchto miest sa využíval špeciálny systém tzv. GPS.

Na monitorovacích letoch sa mohli zúčastniť aj zodpovední zamestnanci LSR š. p. pričom mali možnosť zistiť aj zdravotný stav porastov.

V priebehu mesiacov september a október piloti spoločnosti Aero Servis a.s. vykonali po vopred stanovených trasách počas 39 letových dní na dvoch lietadlách 120 letových hodín pri 40 dňoch pohotovosti.

Počas monitorovacích letov bolo možné z paluby lietadla vidieť v blízkosti lesov množstvo malých ohňov, ktoré sa našťastie v monitorovaných oblastiach nerozšírili do lesných požiarov. Taktiež bolo zaregistrované organizované spaľovanie zbytkov po ťažbe.

Zároveň mali možnosť pracovníci Lesov SR zisťovať zdravotný stav porastov.

V závere monitorovacieho obdobia sa v súlade so „Smernicou MP SR a MV SR č. 6676/337/2001–700 z 28. 8. 2001 o leteckej činnosti vykonávanej pri monitorovaní a hasení lesných požiarov“ sa vykonalo preverovacie cvičenie hasenia lesných požiarov. Na tomto cvičení, v lokalite letiska Čerín – Čačín predviedla spoločnosť Aero Servis, a. s., Košice v súčinnosti so Zborom požiarnej ochrany Banská Bystrica ukážku hasenia lesných požiarov lietadlami Z –137 T (Turbo-Čmelák). Pri uvedenej ukážke bolo vidieť bezchybnú spoluprácu požiarnikov a pilotov lietadiel Z – 137 T. Tieto lietadlá boli výrobcom Moravan Otrokovice špeciálne upravené na hasenie lesných požiarov. Na úprave sa podieľali požiarnici, piloti a odborníci v oblasti lesného hospodárstva. Toto lietadlo je schopné umiestniť hasiacu látku do účinnej stopy – požiaroviska o rozmere 50 × 10 m. Uvedená ukážka nám to potvrdila.

Aj napriek krátkemu časovému obdobiu, v ktorom sme mohli využívať leteckú techniku na hliadkovaciu činnosť, môžeme ju hodnotiť pozitívne a výhľadovo ako perspektívnu a účinnú službu.

V prvom rade sme si overili možnosti, ktoré nám poskytuje letecká technika, v druhom rade sme si v praxi overili funkčnosť modelu leteckej požiarnej služby a zároveň priebežne dohadľovali skutočnosti, ktoré pred nás postavili prevádzkové podmienky.

Jednoznačne môžeme potvrdiť, že použitie leteckej techniky pri hasení lesných požiarov podstatne skraca čas od zistenia požiaru do nasadenia síl a prostriedkov k vykonaniu požiarneho zásahu. Skrátenie tohto času znamená mnohonásobné zvýšenie pravdepodobnosti rýchleho uhasenia ohňa a zabránenie jeho rozšírenia na veľkú plochu. Ďalšou podstatnou výhodou je možnosť zasiahnuť aj v miestach, akými sú neprístupné horské oblasti, skalné útvary, či husté lesy, kde je použitie pozemnej techniky spravidla vylúčené. Ekonomické a ekologické efekty sú aj bez matematického vyjadrenia vysoké, čo ocenia nielen lesníci, ale aj zástupcovia sektoru ochrany prírody a ekológie.

K jej objektívnejšiemu využitiu je nevyhnutné prijať opatrenia na podporu využitia primárnych zistení požiaru, zdravotného stavu lesa a pod. Opatrenia a odporúčania by mali byť smerované do :

- spracovania špeciálnych máp vlastníckych užívateľských vzťahov lesa podľa okresov, (súčasny stav so zakresľovaním vlastníctva, užívania a najmä kladu listov je nevyhovujúci)
- vybudovania pozemného systému spojovacej siete, spojovacej pre všeobecné účely ohlasovania požiarov zistených leteckým monitoringom
- zabezpečenia zdrojov na pravidelné monitorovanie a hasenie lesných požiarov za účelom dosiahnuť vyššiu produktivitu a stabilizácie prevádzkovateľa LPS pri využití súčasnej techniky s cieľom jej rozvoja
- vybudovania nadpodnikového systému LPS
- stabilizáciou vykonávateľa (leteckej firmy) pilotov, personálu, lepšiu súčinnosť s pozemným
- a zásobovacím personálom (hasičským zborom)
- orientovať sa do dobudovania „letky“ špeciálnych lietadiel
- zmapovať vhodné letové plochy a udržiavať ich v dobrom prevádzkovom stave

Aké sú perspektívy leteckej požiarnej služby ?

Vývoj, potreba a skúsenosti naznačujú, že orientácia na širšie zapojenie leteckej techniky do leteckého monitoringu je nevyhnutná, najmä však vysoko účinná. Vyžaduje však systémový prístup pri komplexnom dobudovaní uvedených opatrení a odporúčaní.

Záver

Pri požiarom zásahu, likvidácii lesného požiaru je nevyhnutné v závislosti na intenzite a rozsahu požiaru nasadenie väčšieho počtu síl a prostriedkov.

Najmä ľudský faktor je dôležitým článkom. Fyzická zdatnosť, teoretické a praktické znalosti z problematiky šírenia a hasenia lesných požiarov, vznik sekundárneho nebezpečia následkov horenia – dymových splodín stavajú požiadavky na pozíciu a miesto jeho nasadenia. Zasahujúca osoba je vystavená značnému nebezpečenstvu. To si často neuvedomujeme.

Riziko užívateľa lesa a konkrétna osobná zodpovednosť veliteľov zásahu a radiacích zamestnancov voči osobám nasadeným na likvidáciu požiaru sú vysoké. Vyplýva zo zákonníka práce (zákon č. 311/01 Z. z. a zákona č. 330/96 Z.z. v úplnom znení zákona č. 367/01 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci). Súvisí to so vznikom prípadnej škody na zdraví.

To si treba uvedomiť pri organizácii požiarneho zásahu. Zdá sa, že pri mimoriadnom nasadení síl (osôb) len vhodne pripravených.

Dlhodobé skúsenosti poukazujú na ďalšie rezervy :

- v osvetovej a výchovnej práci spoločnosti (nie len užívateľov lesa) na občana,
- v legislatívnom pomenovaní páchatel'a požiaru s následným postihom,
- v organizácii ohlásenia a čo najrýchlejšieho nasadenia síl a prostriedkov,
- v rozvinutí a dopracovaní okruhu problémov predchádzajúcej časti.

Ing. Ján BEŇA

Ing. Peter SLOBODNÍK

*Lesy SR, š. p.
Nám. SNP č. 8
975 66 Banská Bystrica*